

ИСАЯ

„Исаия ... е най-великият от еврейските пророци и оратори. По своя великолепен език, колоритна образност, многостранност, красота на стила, той е ненадминат. Много правилно е наречен „князът на старозаветните пророци.“

Мерил Ф. Ангър

Въведение

I. Уникално място в канона

Посетителите на красивата столица на Ирландия, които се интересуват от християнската култура, често биват водени в един частен дом, където се е състояла „световната премиера“ на една от най-великите музикални творби. Хенделовата оратория *Месия* е изпълнена за първи път¹ в Дъблин на 13 април 1742 г. Всички интелигентни се възхищават от великолепната композиция на Хендел, но какво да кажем за либретото (думите) на тази най-известна от всички оратории? Те са изцяло от Божието Слово, главно от старозаветните месиански пророчества. А авторът, който има най-голям принос в либретото,² е еврейски пророк, живял седем века преди възплъщението на своя (както и на Хендел, и вашя и моя) Месия. Името му е Исаия и той е написал най-дългото, най-красивото и най-месианското от старозаветните пророчества.

II. Авторство

Исаия (евр. *Йешайаху*, *Йахве е спасение* или *спасението на Йахве*), синът на Амос, е имал видение, което съставлява съдържанието на Книгата на Исаия. Заради критичните теории, които са я „разбили на пух и прах“, към тази книга ще направим по-обширно въведение, отколкото към повечето други.

Единството на Исаия

Съществуват няколко теории на така наречената „висша“ или „историческа критика“, поддържани в продължение на около век, които вече в много кръгове се приемат дори не като хипотези, а почти като факти. Например: Мойсей не е написал Петокнижието, Даниил не е написал Даниил, Петър не е написал 2 Петрово, Павел (вероятно) не е написал Пастирските послания,³ а Исаия е написал само първата част от шестдесет и шестте глави, които му се приписват.

Поради факта, че Исаия е толкова значима книга, изпълнена с толкова много месиански пророчества (особено в частите, които критиците приписват на други), и толкова често цитирана в Новия Завет, смятаме, че е необходимо да отделим повече място на тези критични въпроси, отколкото обичайно бихме отделили в една книга на популярно ниво, предназначена за обикновените вярващи.

Нашият подход ще бъде да представим *положителните аргументи* за авторството на Исаия на цялата книга, а след това да отговорим един по един на всеки от аргументите, представяни против това единство.

1. Свидетелството на историята и традицията

До края на XVIII в. практически всички еврейски и християнски изследователи приемат Исаия за едно дълго пророчество

на един много надарен писател – Исая, сина на Амос.

Но през 1795 г. Дж. К. Дъодерлайн предлага един „Втори Исая“ (или „Девтеро-Исая“) като автор на глави 40–66. Разбира се, разликата в съдържанието и перспективата между Исая 1–39 и 40–66 е била забелязвана от всички внимателни читатели в продължение на векове, но

това не непременно изисква авторите да са различни. През 1892 г. Б. Дум отрича и единството на глави 40–66, като предлага „Трети Исая“ (или „Трито-Исая“) за глави 55–66. Някои стигат и още по-далеч, но като цяло в либералните кръгове се приемат двама или трима „Исаи“.

Никоя ранна традиция никога не е предлагала двама или повече автори;

Пророците на Израил и Юда

всъщност вярата в единството на Исаия е ранна, неизменна и не е била поставяна под съмнение.

2. Свидетелството на Новия Завет

Исаия е втората най-често цитирана старозаветна книга в Новия Завет (след Псалми) и винаги се предполага нейното единство. Цитати от втората част от пророчеството, приемани като изречени от Исаия, привеждат Йоан Кръстител (Мат. 3:3; Лука 3:4; Йоан 1:23), Матей (8:17; 12:18–21), Йоан (12:38–41) и Павел (Римл. 9:27–33; 10:16–21). Цитатът в Йоан 12:38–41 е особено съществен, защото там се говори за автора като за личност, а не за книгата му: „Това каза Исаия, защото видя славата Му и говори за Него“ (ст. 41). „Това“, което Исаия е казал, е Исаия 53:1, което е от втората част на книгата (ст. 38), и Исаия 6:10 (където Исаия вижда славата на Христос) (ст. 39–40), което е от първата ѝ част.

3. Единството на плана и развитието

Книгата на Исаия показва последователен план и ред, които не съответстват на теорията за събиране на фрагменти от двама или повече различни автори.

4. Прелестното великолепие на поезията

Забележителната красота на втората част на книгата прави крайно невероятно предположението, че един такъв удивителен писател, за когото се твърди, че е живял в 500-те години пр. Хр., е могъл да бъде напълно забравен. Все пак авторите на книгите на Малките пророци, които са твърде кратки, са посочени по име.

5. Ръкописите от Мъртво море

В ръкописите на Исаия от Мъртво море (II в. пр. Хр.) не се забелязва никакво разделяне в 40 гл.

Отговори на аргументите против единството на Исаия

Против единството на книгата се издигат три главни аргумента: *историческата* ѝ гледна точка, *езиковият* аргумент и *богословският* аргумент.

1. Историческата гледна точка

Почти всички се съгласяват, че книгата на Исаия се състои от два основни раздела (гл. 1–39 и 40–66). Частта от гл. 36–39 е нещо като историческа интермедия. Интересно е как гл. 1–39 отразяват Стария Завет, а гл. 40–66 – Новия завет дори и по броя си – по една глава за всяка старозаветна и всяка новозаветна книга. Това обаче би могло да бъде и съвпадение, тъй като разделянето на глави не е част от боговдъхновения текст.

Историческата перспектива на гл. 1–39 е определено свързана с времето преди плена, а тази на гл. 40–66 ясно говори за времето след него. Би ли могъл Исаия да се пренесе в бъдещето и да пише от гледната точка на бъдещето? Много критици казват, че не. Но въпреки това Еремия, Даниил и дори нашият Господ (Мат. 13) понякога правят именно това.

Ако гл. 40–66 са написани ок. 500 г. пр. Хр., защо тогава книгата има палестинско, а не вавилонско звучене?

2. Езиковият аргумент

Стилът на „Втория Исаия“ е различен от този на Исаия, твърдят критиците. Всички сме забелязали промяната в перспективата, която започва с думите „Утешавайте, утешавайте народа ми“ (40:1). Но това може просто да свидетелства за разностранния талант на писателя. Платон, Милтън и Шекспир също са могли удивително да променят стила си в зависимост от съдържанието. Славната утеха на Месията, разкрита в гл. 40–66, е достатъчна, за да обясни разликата.

Освен това между двете (или трите) части на книгата съществуват множество сходства в стила. Разбирането на много от детайлите изисква владеенето на еврейски, но един от изразите на Исая, който се среща из цялата книга, е „Светият Божи“ – божествена титла.

3. Богословският аргумент

Критиците не твърдят, че има противоречие между теологията на „Първия“ и „Втория“ Исая, а просто, че „Вторият“ Исая е „по-напреднал“. (Това е изразение на цялостната погрешна теория за еволюцията, която се прилага към всичко, а не само в биологията. Твърди се, че Исая подчертава Божието величие, а „Вторият Исая“ – Неговата безграничност. Книгата на Михей обаче, който е съвременник на Исая, съдържа идеи, подобни на предполагаемия „Втори Исая“.)

Богословският аргумент е най-слабият от трите, но той най-ясно разкрива *истинската* причина за създаването на тези теории – принципно отричане на свръхестественото.

Исая споменава по име Кир далеч преди той да бъде роден – ако приемем само един Исая. Йосиф Флавий твърди, че самият Кир е бил силно повлиян, когато е прочел това в Исая 45 гл.⁴

Много от пасажите, за които най-често се твърди, че са били добавени впоследствие, са предимно *конкретни пророчества, които са се сбъднали*. Това отново е белег, че отричането на ранното им датiranje е предубеждение срещу свръхестественото.

В края на краищата Бог е всезнаещ и за Него не е проблем да предскаже бъдещето чрез Своите пророци с такива конкретни подробности, каквито пожелае.

Ето защо, въпреки пробивите, които такива теории правят в привидно християнски кръгове, древната, неизменна,

евангелска позиция, е силна и много логична – цялата книга е написана, както е казано в 1:1, от Исая, сина на Амос.

III. Датiranje

Исая започва своето служение „в годината на смъртта на цар Озия“ (6:1; ок. 740 г. пр. Хр.). Неговото служение, главно в Юда, преминава при царуването на четирима царе: Озия и Йотам, които са предимно добри царе; Ахаз, който е зъл цар, и Езекия, който е много добър цар и личен приятел на пророка. Тъй като Исая е записал смъртта на Сенахирим (681 г. пр. Хр.), той вероятно е живял поне до 680 г., което означава, че служението му е било много дълго – шестдесет години! Според традицията Исая умира по време на злото царуване на Манасия.

IV. Исторически фон и теми

Значението на името на Исая разкрива и основната тема на книгата. Спасението е от Господа. В неговото пророчество думата *спасение* се среща 26 пъти, докато във всички други пророци, взети заедно, се среща само 7 пъти. Тази тема също илюстрира единството на книгата – гл. 1–39 описват огромната нужда на човека от спасение, а гл. 40–66 разкриват как Бог милостиво отговаря на тази нужда.

Исая предупреждава Израил, че покарата му ще бъде наказана, но въпреки това един ден Бог в Своята благодат ще даде Спасител както за евреите, така и за езичниците.

Политическите суперсили, между които малкият Израил се оказва толкова често приклящен, са Асирия от север, увеличаваща мощта и влиянието си, и Египет от юг, който запада. В последната част от книгата Светият Дух пренася пророка 200 години напред в бъдещите дни на суперсилата Вавилон.

Схема на изложението

- I. Пророчества за наказание и благословение от времето на Исаия (гл. 1–35)
    - A. Присъдите над Юда и Ерусалим, през които проблясват лъчите на славата (гл. 1–5)
      1. Делото на Бога срещу Израил (гл. 1)
      2. Бъдещото благословение чрез очистване (гл. 2–4)
      3. Наказанието на Израил за неговия грях (гл. 5)
    - Б. Призоваването, очистването и възлагането на мисията на Исаия (гл. 6)
    - В. Книгата на Емануил (гл. 7–12)
      1. Свръхестественото раждане на Месията (гл. 7)
      2. Прекрасната земя на Месията (гл. 8–10)
      3. Хилядолетното царство на Месията (гл. 11, 12)
    - Г. Съдът над народите (гл. 13–24)
      1. Съдът над Вавилон (13:1–14:23)
      2. Съдът над Асирия (14:24–27)
      3. Съдът над Филистия (14:28–32)
      4. Съдът над Моав (гл. 15, 16)
      5. Съдът над Дамаск (гл. 17)
      6. Съдът над неназовани земи в Африка (гл. 18)
      7. Съдът над Египет (гл. 19, 20)
      8. Съдът над Вавилон (гл. 21:1–10)
      9. Съдът над Едом (21:11, 12)
      10. Съдът над Арабия (21:13–17)
      11. Съдът над Ерусалим (гл. 22)
      12. Съдът над Тир (гл. 23)
      13. Съдът над цялата земя (гл. 24)
    - Д. Книгата на песните (гл. 25–27)
      1. Хвалението на Израил за благословенията на царството (гл. 25)
      2. Песента на Юда за Вечната Канара (гл. 26)
      3. Песента на Бога за изкупения Израил (гл. 27)
  - Е. Падането и повторният възход на Израил и Ерусалим (гл. 28–35)
    1. Горко на Ефрем / Израил (гл. 28)
    2. Горко на Ариил / Ерусалим (гл. 29)
    3. Горко на съюза с Египет (гл. 30, 31)
    4. Царуването на Праведния Цар (гл. 32)
    5. Горко на грабителя / Асирия (гл. 33)
    6. Горко на всички народи (гл. 34)
    7. Славата на идещото царство (гл. 35)
- II. Исторически преход: книгата на Езекия (гл. 36–39)
  - A. Избавлението на Езекия от Асирия (гл. 36, 37)
    1. Асирия предизвиква Бога (гл. 36)
    2. Бог унищожава Асирия (гл. 37)
  - Б. Болестта и оздравяването на Езекия (гл. 38)
  - В. Грехът на Езекия (гл. 39)
- III. Утешителни пророчества пред перспективата на предстоящия плен (гл. 40–66)
  - A. Утехата на предстоящото избавление на Израил (гл. 40–48)
    1. Утехата на Божията прошка и мир (40:1–11)
    2. Утехата на Божиите качества (40:12–31)
    3. Утехата на Светия Израилев (гл. 41)
    4. Утехата на Божия Служител (гл. 42)
    5. Утехата на възстановяването на Израил (гл. 43, 44)